

SEMANA SANTA EN MUDÉJAR IN ANDALUSIË

In het voorjaar van 2015 trok ik door Andalusië. Eerst ontspande ik me in zonnig Malaga en verregende ik in magnifiek Ronda. Daarna liet ik al mijn zintuigen raken door de Paasprocessies van de Semana Santa in het illustere Cordoba en het vestingstadje Carmona. Tot slot bezocht ik Sevilla, waar ik me vergaapte aan de grandeur van de monumenten en ik de voor deze regio zo kenmerkende mudéjarbouwstijl ontdekte.

Ontspannen Malaga

Alhoewel Malaga een grote en drukke stad is, hangt er een prettige sfeer. Wellicht door het brede strand dat de stad omarmt. Daar werd ik in ieder geval heel relaxed van. Te meer daar het begin maart al bloedheet was aan deze Costa del Sol. Vond meteen een fijn plein (**Plaza de la Merced**) met een tijdelijke stamkroeg: **Café con Libros**. Met vintage aankleding en jonge publiek. Ook al zo relaxed. Net als mijn dakterras. Prima plek voor yoga. Zwevend boven de oude stad, keek ik uit op de fraai verlichte kathedraal. Geen verkeersgeluiden, alleen kerkklokken en vogels. Lang kon ik daar niet van genieten.

Meteen de eerste avond troonde mijn gastheer me mee naar een repetitie van zijn koor. In een voormalig klooster. De tuin daarvan is halverwege de 19^e eeuw omgebouwd tot gemeenschapsbad. Nu is het een parkeergarage: **Garage las Delicias**. In Malaga lopen oud en nieuw moeiteloos door elkaar. Werd in Malaga overigens achtervolgt door koren, want er was een korenfestival gaande. Fijn, want dit vond plaats in kerken die extra geopend waren. Bovendien kreeg ik bij bezichtiging daarvan fraaie samenzang kado. Variërend van negrospirituals, gezellig gezongen door blanke Zuid-Afrikaanse vrouwen, en Italiaanse madrigalen door een bloedserius mannenkoor.

De koren maakten veel indruk, de kerken zelf niet. Die vielen in het niet bij de kerken die ik later elders zag. Wel onder de indruk raakte ik van het **Alcazaba**. Dit tegen een helling aangebouwde fort is door Moren gebouwd. Die heersten van de 8^e tot de halverwege de 15^e eeuw in Zuid-Spanje. Toen namen de Katholieken het over. Maar er werd wel voortgeborduurd op de Islamitische cultuur. Met name de Moorser bouwkunst bleef invloedrijk. In deze citadel zie je dat terug in de versierde bogen en binnentuinen met vijvers en fonteinen. Heel Andalusië staat vol met zulke Moorser *alcazaba's*. Die in Malaga is uitzonderlijk goed bewaard. Over de lange ommuring van het doolhofcomplex kom je bij het militaire **Gibralforo**. Overal heb je prachtige doorkijkjes en uitzichten. Daar stond een andere Nederlandse vrouw ook van te genieten. Zij moest de volgende dag terug. Voor een *mindfulness* training. Was blij dat ik nog lang niet terug hoefde. Reizen is voor mij de beste manier om in het hier en nu te blijven.

Liep langs de strandboulevard naar het Noorden. Tot aan **Playa Pedregalejo**. Samen met skatende, fietsende en rennende sportievelingen. Waaronder opvallend veel knarse knarren. Toch hing er nog wel de typische, enigszins desolate pré-strandseizoen sfeer. De hoogbouw gaat naar het Oosten toe over in meer plezierige laagbouw. Aan de Westzijde is de sfeer helemaal niet zo gezellig. Aan het strand daar grenst het trieste **Parque del Oeste**. Met een vieze betonnen waterbak, gore toiletten en zeer sneue struisvogels in een hok. Een plek om te mijden.

Wel de moeite waard is de **Cementerio de San Miguel**. Hier liggen rijke *Malagueños* in praalgraven onder sinaasappelbomen nog steeds te imponeren. De tegen de berg van de Gibralforo gekleefde **Cementerio Ingles** is veel knusser. Werd rond 1850 aangelegd voor Britse kooplieden. Het is protestants, dus soberder. Oogt als een verwaarloosde botanische tuin.

De echte *Jardin Botánico* (**La Concepción**) is minder romantisch. Die ligt aan de rand van de stad aan een lawaaiige snelweg. Zo vroeg in het jaar nog kaal en dor. Op de wandelroute er naar toe, langs de eveneens droge **Río Guadalhorce**, kun je de

sfeer van de buitenwijken proeven. En etalages van winkeltjes bekijken. De fotowinkels zijn amusant. Met overgeposeerde kinderportretten, die de braafheid van de jaren '50 uitstralen. Net zo braaf als de reactie van jonge studenten op mijn playlist *Vrolijke Meisjes*. Dat bracht ik in op een feestje van mijn gastheer. 'I touch myself' van Blondie sloeg in als een bom.

In de etalages stonden overal Katholieke iconen opgesteld, want de *Semana Santa* kwam eraan. Er was een repetitie bij mij om de hoek van een fanfare die een Paasprocessie zou begeleiden. Zo kon ik wennen aan de dramatische schettermuziek, waar ik later verzot op raakte. Maar eerst nog naar Ronda.

Duizelen in Ronda

Met een streekbus trok ik door betonnen buitenwijken en desolate heuvels. Die werden niet alleen doorkruist door op brede snelwegen voortjakkende auto's. Zag vanuit de bus drie cowboys te paard en een herder met een enorme kudde schapen. Ook buiten Malaga gaat nieuw en oud dus naadloos samen. Ronda ligt circa 100 kilometer verder op 750 meter hoogte. Mede daardoor was het er veel kouder dan in Malaga. Werd echter warm begroet bij mijn B&B. Alsof ik bij mijn oma ging logeren. Maar dan wel met de nodige privacy. Ik doe aan *slow travel* en bleef een hele week. Dan moet je geen hospita op je lip hebben. Mijn kelderachtige onderkomen had weliswaar een terras, maar daar kon ik geen gebruik van maken. Het regende bij aankomst en dat ging de hele week door. Ach, ik had mooi weer in Malaga, toen dat goed van pas kwam met al die stranden. Bovendien

zorgde dit weer regelmatig voor regenbogen. De grootste bijvangst was de mist. Ronda is gebouwd op een hoge steile klif. De panorama's daar zijn sowieso adembenemend. Als er dan ook nog mist bij komt, is het sensationeel. Je ziet de nevels onder je wegtrekken en weer terug keren. Daarna trekken regenwolken voorbij, scherp afgetekend tegen het door alle regen felgroene landschap. Omdat ik om de hoek **Mirador de Ronda** woonde, kon ik dit op elk gewenst uur bekijken. Dus ook voordat de *fast travelende* dagjesmensen aankwamen en nadat ze weer vertrokken. Uit praatjes die met sommige toeristen maakte, bleek dat zij in een paar dagen twee keer zo veel plaatsen afwerkten als ik in vijf weken zou doen.

Ronda biedt ook duizelingwekkende views midden in het stadje. Rio Guadalevín sneed een 120 meter diepe kloof uit die er doorheen loopt. Die **Tajo de Ronda** kun je vanaf drie eeuwenoude bruggen bekijken .

Door de hoge, strategische ligging werd Ronda al bewoond voordat de Romeinen er kwamen. De Moren drukten er echter het grootste stempel op. Ze bouwden onder andere de oudste brug (**Puente Arabe**), een enorme luxueuze *haman* (**Baños Arabes**) en **Palacio de Mondragón**. Dat paleis met Moorse mozaïeken, patio's en hangende tuinen is een prachtdecor voor de sprookjes van 1001 nacht. De arena **Real Maestranza** heeft ook iets mythisch. Die oogt zo delicaat met haar frêle Toscaanse zuilen dat je je niet kunt voorstellen dat daar 5.000 bezoekers naar iets gewelijks kunnen komen kijken.

In Ronda vind je ook wonderlijke rariteitenkabinetten met aandoenlijke diorama's. Daar kon ik voor de regen schuilen. Het meest bizar was **Museo Lara**. Een rare mix van klokken, wetenschappelijke instrumenten, magische voorwerpen en martelwerktuigen. **Museo del Bandolero** ging over de romantiek van het banditisme in deze streek. Hier ook geen interactieve poespas. De Che Guevara-achtige struikrovers, die dilligentes beroofden en in grotten woonden, deden mijn hart op hol slaan. Omdat mijn kamer steeds killer en klammer werd, was ik (nadat ik alle musea had bekeken) aangewezen op de gezellige gelagkamer van **Hotel Colon**.

Tussen de buien door wandelde ik de stad uit. Eerst naar **La Cabera**. Deze grotkerk is gebouwd door Katholieken tijdens de Moorse overheersing. Helaas was die gesloten. Maar de tocht erheen was een avontuur. Kwam langs een door nevels omhulde unheimische ruïne van een oud landhuis. Na enige aarzeling besloot ik die maar links te laten liggen. Gelukkig maar, want later hoorde ik dat daar vroeger aan hekserij werd gedaan.

Bij een andere wandeling buiten de poorten van Ronda rende zo'n honderd goedgemutste *buenos dias*-roepende hardlopers me voorbij. Net als ik ploegend door de modder. Aan het einde van de dag zag ik de laatste marathonlopers fruitig finishen. Even wat anders dan de situatie bij de eindstreep van de Rotterdamse marathon. Daar komen de laatsten meer dood dan levend aan.

Blijkbaar zijn ze hier wat minder fanatiek. Die gemoedelijkheid van de Spanjaarden viel me vaker op. Ook bij gezagsdragers. Agenten stellen zich elke ochtend bij zebrapaden op, om schoolgaande kinderen en hun ouders te helpen oversteken. Soldaten zetten monter de festivaltent op voor de marathon en breken die even opgewekt weer af. Onder het bewind van Franco schijnen zulke functionarissen zich vreselijk te hebben misdragen. Zou hun huidige gedrag een soort van *wiedergutmachung* zijn? Die vraag moest ik opschorten, want ik ging me met iets heel anders bezig houden. Ik dook onder in de *Semana Santa*.

Hallucinerende Paasprocessies

De *Semana Santa* vindt plaats in de week voor Pasen. Dan trekken er processies door Andalusische steden. Behalve als het regent, maar dat hield op tijd op. In die optochten staan één tot drie *paso's* centraal. Dat zijn grote plateau's op poten, waarop levensgrote beelden worden meegetorst. Die worden vereerd en beheerd door aan parochie's verbonden broederschappen. Elke *hermandad* krijgt een eigen dag en route toebedeeld. Hoe meer kerkgemeentes een stad telt, hoe meer processies. Er lopen honderden mensen mee. De hele stad is erbij betrokken: jong en oud. Als voorbereider of deelnemer of als toeschouwer en ondersteuner. De optochten vertrekken vanuit de eigen kerk en duren vier tot tien uur. Ze draaien om boetedoening voor het lijden en de dood van Christus. Voorop loopt een enorme groep boetelingen (*nazarenos*). Ze dragen de tijdens de inquisitie als straf ingezette puntmutsen.

Die zag ik al in het marteldiorama in Ronda. Zo'n *capiroto* doet aan de Ku Kuks Clan denken. Dit laat je meteen los als de boetelingen voorbij komen. Met zware kruizen en grote kaarsen. In devote stilte. Op speciale sandalen. Of blootvoets: als ze echt werk maken van hun boetedoening.

Na hen komt een grote groep gekostumeerde kinderen, dat snoepgoed uitdeelt. Daarna de eerste *paso*, met Christus. Er zijn ook *paso's* met complete beeldengroepen. Die tonen de kruisiging van Jezus of zijn aankomst op een ezel in Jeruzalem. Aan het einde van de lange stoet komt het emotionele hoogtepunt. De gekroonde en kristallen tranen wenende *Virgen Maria*. Zij draagt een meters lange mantel en staat onder een rijk versierd baldakijn. Omringd door grote bollen met bloemen en speciale kandelaars die haar mantel verlichten.

Een *paso* kan duizenden kilo's wegen. Het dragen daarvan is ook een boetedoening. Er zitten soms wel vijftig mannen onder één *paso*. De als piraten uitgedoste dragers worden aangestuurd door de *capataz*. Hij laat de *paso* zakken en door een klap te geven op een speciaal klankkastje op de draagbaar. De dragers komen er bezweet, bekap en apetrots onder vandaan. Bonkjes glunderend testosteron. Het zou me niets verbazen als er negen maanden na de *Semana Santa* sprake is van geboortegolfjes. De *paso* wordt gedragen op de maat van speciaal gecomponeerde treurige fanfaremarsen. Waarmee ik in Malaga al kennis maakte. Soms laten de dragers de beelden dansen op tromgeroffel. Dat symboliseert het onweer dat opstak na de dood van Jezus. Hartverscheurend is het als een omstander spontaan in een loflied op Maria (een *saeta*) uitbarst. Dat gebeurt als de *Virgin* langskomt. Schor in flamencostijl. Iedereen valt dan stil. Ook de fanfare.

De optocht is een mannenzaak. Al die zware gewijde zaken (naast *paso's* ook relieken, wierookvaten, kandelaars en andere ceremonialia) vereisen spierkracht. Er lopen wel wat vrouwen mee als afgevaardigden van hun *hermandad*. Die dragen veelal devoot zwart. Als teken van rouw. Met in het haar hoge kammen en kunstig kant. Vrouwen zijn in de processies dus ver uit in de minderheid. Dat geldt niet bij de voorbereiding en ondersteuning. Voorafgaand en tijdens elke processie lopen ontelbare vrouwen te redderen. In deze machocultuur blijven vrouwen dus op de achtergrond. Dit verandert langzaam. Sinds 1987 mogen vrouwen ook als *nazarena* meelopen. Maar ja, dan blijven ze nog steeds onzichtbaar.

Patio's en processies in Cordoba

Een paar dagen voor de *Semana Santa* begon, ging ik met de sneltrein naar Cordoba. Waar ik meteen voor tijdschema en routes naar de toeristeninformatie ging. Daar werd me verteld dat ik die informatie uit de kranten moest halen. Er bleek echter een handzaam boekje in omloop. Op te halen bij de *hermandades*. Waar je ook prachtig posters zijn te verkrijgen. Nu kon ik verlekkerd gaan puzzelen welke processies ik waar en wanneer zou bekijken. Maar eerst de stad te verkennen. Cordoba's bloei begon na de verovering door de Moren. In de 10^e eeuw was het de belangrijkste stad van Europa. Met een half miljoen inwoners. Een voor die tijd ongekend hoog aantal en veel meer dan nu. Er waren twintig bibliotheken. De hier verzamelde kennis over filosofie, geneeskunde, astronomie en wiskunde leverde een cruciale bijdrage aan de Europese cultuur. Plato en Aristoteles waren er enkel nog in Arabisch. Deze Arabieren waren dus de schatbewaarders van de Europese cultuur. Toen ze elkaar gingen bestrijden, raakte Cordoba in verval en konden de Katholieken de stad in de 13^e eeuw moeiteloos innemen.

In het oude Cordoba hangt een weldadige sfeer. Auto's worden uit zicht gehouden in ondergrondse garages. De joodse wijk, *Judería*, is gebroedelijk tegen de Moorse Medina aangeplakt. Onder het kalifaat van Cordoba konden joden (net als de Christenen) tegen betaling hun geloof blijven belijden. Het was sowieso een modelstad. Met schone verlichtte geplaveide straten, ontelbare badhuizen en onderwijs voor kinderen. Terwijl elders in Europa nog smerigheid, duisternis en ongeletterdheid heerste. Vooral 's avonds is het er prachtig. De brede rivier licht op in het maanlicht en er zijn haast geen toeristen meer. Net als in Ronda besteden die hier vaak slechts een paar uur. Het was dan ook lastig om logies te vinden. Waar ik uiteindelijk terecht kwam was een ramp. Naar mottenballen stinkende kamers, beheerd door Engelse bullebak Lee. Die altijd aan het *gamen* of *blowen* was. Hij bekte zijn gasten af als ze de waterketel niet op de juiste plek terug plaatsten. Daarvoor kwam hij zelfs 's nacht mijn niet af te sluiten kamer in stampen. Moest in Cordoba niet schuilen voor de regen, maar voor mijn huistiran. Gelukkig zijn er schitterende schuilplaatsen.

Te beginnen met de **Mezquita**. Die is het eerste uur gratis. Het is fijn dat het er dan heel stil is. Wel miste ik de mystiek die devote gelovigen in een gebedshuis brengen. Toch blijft het een prachtplek. De Katholieke veroveraars lieten het oorspronkelijk gebouw enigszins intact. Daardoor kun je goed waarnemen hoe protserig hun aanvullingen zijn. De ingebouwde kapellen aan de zijkanten en de kathedraal in het hart (waarvoor 400 zuilen sneuvelden) steken lomp af tegen de verfijnde Moorse versieringen. Kan me goed voorstellen dat het voor Moslims onthutsend is om te zien hoe de sobere moskee is bezoedeld. Ik had daar als niet-Moslim al vreselijke moeite mee.

Een andere stille stek is de oever van de **Río Guadalquivir**. Hier geen bezoedeling door toeristen of katholieke opsmuk. In de verte klinkt een straatmuzikant. Als je geluk hebt komt er een schaapskudde langs. De vele patio's boden ook soelaas. In **Palacio de los Marqueses de Viana** vind je twaalf voorbeelden. Zeer verschillend, maar allemaal even subliem. De patio's elders in de stad zijn minder steriel. Er wordt immers in geleefd. Het gaat vooral om kleine hofjes die bij één huis horen. Daarnaast zijn er grotere door burens gedeelde hoven. Aanvankelijk waren deze tuinen bedoeld om Moorse vrouwen uit het zicht te houden. Zij maakten van de nood een deugd en toverden hun gevangenschappen om in lusthoven. Vaak staan de toegangsdeuren open en kun je naar binnen gluren. Als je minder stiekem wilt kijken, volg je de **Ruta de Patios del Alcazar Viejo** langs acht binnenhoven. De een nog fleuriger behangen met bloempotten dan de ander.

Alhoewel Cordoba als de warmste stad van Europa te boek staat, was het er koud. Dus was het heerlijk schuilen in de **Banos Arabes de Cordoba**. Waar ik me, na het baden, in een stille patio op een hemelbed kon uitstrekken. Een ander onderduikadres was **Zumeria El Arbolito**. Als je alleen reist, kom je toe aan een praatje en hoor je de wonderlijkste levensverhalen. Zo bleek de uitbater ooit uit Iran gevlucht. Hij kwam in Zweden terecht en trok naar Spanje om schaapherder te worden. Uiteindelijk deed hij enkele jaren archeologisch graafwerk rond Cordoba en nu heeft hij dus een gezond ontbijt- en lunchbarretje.

Zodra de zon scheen genoot ik van de terrasjes op **Plaza del Potro** en **Plaza de la Corredera**. Tot de *Semana Santa* begon. Toen was het uit met die pret. Met militaire precisie had ik een ambitieus schema opgesteld. Toch liep ik onverwachts, in een smal volgepakt straatje, tegen mijn eerste processie op. Was meteen gecharmeerd van dit familiale spektakel. Giebelende pubers onder die lugubere kappen. Met elkaar flirtend door te vragend wie er onder zit. Die *capirotas* zakken steeds scheef. Iedereen is angstvallig bezig die op het hoofd te houden. Trotse ouders fourageren vanaf de kant hun meelopende kinderen. Hun jongere kinderen kruipen door de stoet om lekkend kaarsvet te verzamelen en tot een grot bal te kneden. De dragers zetten de *paso* om de 50 meter neer om uit te rusten. Ook worden ze doorlopend afgewisseld. Het publiek leeft eerbiedig mee, terwijl de stoet tergend langzaam onder de versierde balkons door de wijk trekt. Bij mijn volgende processie stond ik ruim op tijd bij het vertrekpunt. Daar hangt een opgewonden afwachterende sfeer. Dragers die haast teder de hoofd- en maagbanden bij elkaar omwikkelen. Als meisjes die naar het bal gaan. Maar niets is minder waar. Ze moeten gaan krachtpatsen. Omstanders spreken hun moed. Het uit de kerk manoeuvreren van de *paso's* is zenuwslpend. Vooral voor de *capataz*.

Veel processies trekken over de lange, brede **Puente Romano**. Een spectaculair tafereel met veel publiek. Elke processie trekt door de Mezquita. Daar is het nog drukker. Op een nacht werd ik voor de ingangspoort geadopteerd door twee jochies. Ze trokken me op hun uitzichtplek. Daardoor kon ik goed overzien hoe de *paso's* naar binnen werden geloodst. De beelden zweven dansend boven de menigte. De optochten bieden zo veel visuele prikkels. Voor extra dramatiek zijn er ook nog de nodige auditieve sensaties. Uiteraard de jammerlijke fanfares. En dan nog die snikkende *saeta's*, die soms vanaf een balkon naar beneden worden gesmeten. Al met al worden je zintuigen tijdens de *Semana Santa* voortdurend geprikkeld. De emoties die dat losmaakt en het aldoor in grote menigtes verkeren zijn heel vermoeiend. Het was dan ook prima om naar het veel rustiger Carmona te verkassen. Ook fijn ook om het stinkkot van Lee achter me te laten.

Intimiteit in Carmona

Na het bitter komt het zoet. De accommodatie in Carmona overtrof alle verwachtingen. Dat het stijlvol was, had ik bij het boeken wel gezien. Maar dat ik de beschikking had over vier terrassen was me ontgaan. Een privé *Alhambra*. Warme zon, lome bloemengeur, dansende vlinders, klapwiekende ooievaars en een non die op een dakterras verderop de was ophing. Vanaf het hoogste terras klom ik de stadwal op, om in de ondergaande zon stad en land te overzien. Uit de verte naderde een fanfare. Om het af te maken, viel de muziek stil en klonk er een *saeta*.

Carmona is een kleine oeroude vestingstad op een hoge heuvel. Het heeft twee prachtige poorten. **Puerta de Cordoba**, met Romeinse en Arabische elementen, en **Puerta de Sevilla**, dat aan een kasteel is gebouwd. Deze burch viel tegen, want er zijn stervende zalen ingebouwd. Iets buiten het centrum ligt de **Necrópolis Romana**, uit de 1^e en 2^e eeuw. Die is wel evocatief. Met graven, crematiezalen en nissen waarin urnen werden bewaard. Helder toegelicht en daardoor ook interessant voor niet in de Romeinse historie ingewijden. Aan de stadwal kleefte een enorme, intimiderend chique *parador* met Moorse wortels. Sfeervoller is de marktplaats (**Plaza de Abastos**), omringd door een zuilengalerij. Het was een klooster. Dat voel je nog steeds. Tenminste: als er geen markt is.

Het was verrassend stil in dit attractieve stadje. Maar de *Semana Santa* leefde er wel. Kinderen speelden met een zelf gefabriceerd *pasootje*. In wijde capes gehulde figuren snelden door stegen. Hier hoogstens twee processies per dag, dus goed te behappen. En: ik kon nog dichterbij de huid van de processies kruipen. Er waren geen grote menigtes. Het leek op de situatie in de Cordobaans buitenwijken, waar ik het vertrek van processies had opgezocht. Maar hier proefde ik meer hartelijkheid tegenover buitenlandse belangstelling. Voelde me minder een indringer, waardoor ik ongeneerd kon kijken.

Je zou zeggen dat ik toch eens genoeg van zou krijgen van de *Semana Santa*. Maar nee: ik werd steeds meer meegesleept. Ik ging er helemaal in op toen een *paso* uit de kleine **Iglesia de San Blas** werd gemanoeuvreed. Christus kwam bijna niet heelhuids door het kerkportaal. Iedereen hilde toen het eindelijk was gelukt. Ik ook. De mensen om me heen stootten elkaar daar verheugd over aan. Hield het ook niet droog bij een speciale stille processie. Hierbij werden de klokken van twee kerken met gepaste pauzes om en om geluid. Er was zelfs geen fluistering te horen de hele tocht lang. Omdat er in Carmona nauwelijks buitenstaanders zijn, kan de choreografie volmaakt worden uitgevoerd. De stoet wordt niet onder de voet gelopen, uit elkaar gereten of samengedrukt door opdringerig publiek. Men is vertrouwd met de rituelen en houdt zich aan de regels. De ene keer wordt er geapplaudisseerd als de stoet voorbij komt, de andere keer juist niet. Bij één processie was het publiek ineens opgedoft, in zondagse kleding. De vrouwen droegen panty's bij 30 graden hitte. Daar zijn kennelijk afspraken over.

Carmona is geel ingekleurd: van heel zacht leemgeel tot warm oranjegeel. Als huizen wit zijn, hebben ze diepgele biesen. Sommige muren zijn opgesierd met uit typisch Andalusische siertegels (*azulejos*) opgebouwde mozaïeken. Het glanzende blauwpaars daarvan steekt prachtig af tegen al dat geel. Als de zon schijnt staat de binnenstad goud te glanzen. Met haar zeven kerken en vier kloosters. De een nog mooier dan de ander. Drie kloosters (**Convento de Santa Clara**, **Monasterio de Clarisas Franciscanas** en **Convento de las Descalzas**) staan dicht bij elkaar. Met hun serene binnenhoven en pachtkapellen. Als je voorbij loopt kun je de nonnen helder horen samenzingen. De belangrijkste kerk is **Iglesia de Santa María**. Alweer een ex-moskee. Vandaar de paradijselijke patio met sinaasappelbomen en hoefijzerbogen. Hoewel enorm groot hangt er een huiselijke sfeer. Met bedrijvige parochianen,

geurige bloemen, brandende kaarsen, zonlicht door de glas-en-lood-ramen en zelfs een tikkende klok. Alle paasprocessies trekken door deze kerk. Net als bij de Mezquita in Cordoba. Maar hier gaat het er veel relaxter aan toe. Voor de entree staan stoelen, zodat je alles op je gemak kunt bekijken. Tot diep in de nacht. Het is allemaal zo aanraakbaar in Carmona. *Nazareno's* staan voor je neus te beppen, terwijl ze wachten tot de baar naar binnen is geloodsd. Een uitgeput kind kruipt op je schoot. Aan het eind van de heilige week is iedereen moe. Het wordt steeds stiller bij de processies. Tijd om verder te gaan naar het nabij gelegen Sevilla.

Mudéjar in Sevilla

Aangekomen in Sevilla kon ik nog net de laatste processie zien wegsterven. De *Semana Santa* was voorbij. In kerken werden nog wel rijkversierde *paso's* tentoongesteld. Dit trok veel bekijks. Je mocht er bloemen vanaf plukken.

Ik verbleef in de wijk **La Macarena**. Een bruisend doolhof. De busrit naar het toeristische centrum duurt lang door de grote omweg en de vele haltes. Lopen is veel leuker. Een half uurtje door de nijvere nauwe **Calle San Luis**. Langs

winkeltjes en barretjes. Mijn vaste pleisterplek in La Macarena was het beschutte **Plaza de San Lorenzo**. Daar kon ik het sociale leven observeren. Dat ook hier door mobieltjes wordt gehinderd. Zag een vrouw al bellen bij haar vriendin aanschuiven, die ze verder straal negeerde. Van de weeromstuit ging die vriendin ook maar telefoneren. Na een kwartier kwamen ze pas aan een begroeting toe. Toch heerst in deze wijk vooral gemoedelijkheid. s'Ochtends drinken jonge ouders samen koffie, nadat ze hun kinderen naar school hebben gebracht. Aan het einde van de middag zie je ze weer, maar dan met hun kroost. Dan komen ze voor wijn met tapas.

Het is niet overal zo prettig toeven in Sevilla. Er zijn ook gruisige gebieden met zwaar gebarricadeerde vensters. Vol junkies en prostituees. Heb het bruisende flamenco-nachtleven daarom maar aan me voorbij laten gaan.

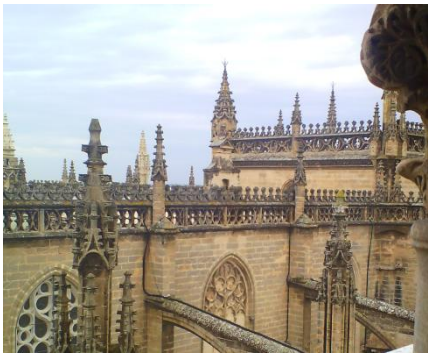
Akelig is ook het niemandsland aan de overzijde van de Rio Guadalquivir. Dit voor de werelddtentoonstelling in 1992 ontwikkeld terrein is nu een zieltogend bedrijvenpark. Met een sneu attractiepark. Vlakbij staat de wolkenkrabber **Torre Sevilla**. Aangezien Sevilla verder geen hoogbouw heeft, verkracht dit het stadssilhouet.

Een ander planologisch misbaksel is **Metropol Parasol**. Een enorm met plastic beklede houten constructie: de grootste ter wereld. Wie weet was het mooier geweest als je het hout kon zien. Het overdekt **Plaza de la Encarnación**. Dat daardoor een naargeestige betonbak is geworden. Maakte meteen rechtsomkeert toen ik daar aankwam, waardoor ik het bejubelde panoraplatform er bovenop miste.

Het mag duidelijk zijn dat ik een romanticus ben en dat veel nieuwbouw niet aan mij is besteed. Sevilla biedt echter zoveel poëtische schoonheid dat ik die paar gedochten makkelijk van me af kon schudden.

Ik had elders al gezien hoe de Katholieke veroveraars moskeeën, paleizen en forten van de Moren inlijfden en uitbouwden. Ook bij nieuwe bouwwerken maakten zij gretig gebruik van Islamitische bouwkunst. Deze vermening van onstuimige Katholieke barok met fijnzinnige Moorse architectuur wordt *mudéjar* genoemd. De naam voor moslims in die periode. Sevilla staat er vol mee. Dat komt door de speciale positie van deze stad.

In 1492 was de *Reconquista* voltooid. Alle Moorse gebieden waren eindelijk in Katholieke handen. Dat jaar werd tevens Amerika ontdekt, waarmee de koloniale expansie in Zuid-Amerika begon. Aangezien de door Sevilla stromende Guadalquivir 60 kilometer verderop uitmondt in zee, werd deze stad de doorvoerhaven tussen Amerika en Europa. De uitbuiting van de Latijns-Amerikaanse koloniën werd van hieruit geregeld. Sevilla werd één van de rijkste steden van Europa. Dat moest natuurlijk getoond worden en zo ontstonden de meest uitbundige *mudéjar* bouwsels. De **Alcázar Real** is daar het mooiste voorbeeld van. Op de begane grond van dit sprookjespaleis dwaal je door fabelachtige patio's. Vol kantachtig stucwerk, *azulejos* mozaïek en verfijnd houtsnijwerk. Daar omheen galerijen met door zuiltjes gestutte kartelbogen. De eerste etage, in Renaissancestijl, sprak me minder aan. Maar daar hingen wel prachtige wandtapijten. De schitterende tuinen achter het paleis bieden, naast exotische begroeiing, ook beeldige prieeltjes, paviljoenen en vijvers. Bracht er ruim vier uur door. Veel meer tijd dan in gotische **Catedral de Santa María de la Sede**. Wat steekt die snoeverig en lawaaiig af tegenover het Alcázar Real. Toch was het de moeite van lang in de rij staan waard. Vooral als je het dak op gaat. Dan overzie je niet alleen de stad, maar ook de vele puntige, versierde kathedraaltorentjes.

Veel Sevillaanse monumenten hebben een niet te bevatten schaal. Neem het **Palazzo España** in het enorme **Parque de María Luisa**. Het is gebouwd in 1929, ter ere van de Ibero-Amerikaanse tentoonstelling. Een mengeling van neovormen van barok, renaissance en *mudéjar*, met daar bovenop een vleugje art deco. Vol bombastische symboliek over de grootheid van het Spaanse rijk. Toch zijn de 48 fleurig met *azulejos* betegelde uitbouwttjes ronduit snoezig. En educatief. Ze tonen de Spaanse provincies met hun wapenschild en geografische ligging.

De tot universiteit omgetoverde **Real Fabrica De Tabacos** is ook enorm. Dit 18^e eeuwse neoklassieke fabriekscomplex is niet gracieus, maar kolossaal. Sevilla had het monopolie op tabaksinvoer in Europa, dus er viel een hoop tabak te verwerken. Hier waren 116 tabaksmolens die 400 muilezels in beweging brachten. Er werkten honderden zigeunervrouwen, onder andere de operaheldin Carmen. Het is een gemiste kans dat er van deze uitzonderlijke geschiedenis niets meer valt te ervaren als je er ronddwaalt. Maar het blijft een bezoekwaardige plek.

Na al die gigantische gebouwen, ben je wel ik toe aan een beetje kleinschalige *mudéjar*. Dus op naar **Casa de Pilatos**. Dit in het begin van de 16e eeuw gebouwde Sevillaanse stadspaleis toont de weelde waarin de aristocratie toen leefde. Het herbergt Griekse en Romeinse beelden en een respectabele kunstcollectie die de eerste bewoners verzamelden. Maar het zijn vooral de tuinen die me verrukten. Diep paarse bloemenweelde kruipt langs de muren omhoog. Zo'n kleurextase bieden ook de etalages met flamencojurken. Felle kleuren met stippels en stroken in vurige tegenkleuren. Het kan niet op. Kon het niet laten om een flamincojurkje voor mijn kleindochter te scoren. Nooit gedragen natuurlijk. Past niet in Rotterdam. In Spanje kijken ze niet op van een beetje dramatiek en onstuimigheid. Dat leven ze heerlijk uit in hun processies, bouwwerken, feestkleding en festivals. Ieder zichzelf respecterende stad of dorp heeft een eigen jaarlijkse *feria*. Het meest uitbundig schijnt **La Feria de Abril in Sevilla** te zijn. Dit vindt twee weken na de *Semana Santa* plaats. Maar zo lang bleef ik niet.

Kwam nog wel aan het nodige kerkbezoek toe. Tot ik geen Jezus of Maria meer kon zien. Toch was ik erg gecharmeerd van het verborgen gotisch-barokke Mudéjarklooster **Convento de Santa Paula**, waar ik op de valreep terecht kwam. Als je daar aanbelt, ontfermt de kleine non Bernarda zich liefdevol over je. Haar trage Spaans is prima te volgen. Ze troont je mee door het kloostermuseum. Vol grappige icoontjes. Aandoenlijk is een diorama van de houtwerkplaats van Jozef. Daarin staan engeltjes gezellig mee te timmeren, terwijl Maria aardappeltjes schilt. In dit klooster is huis-

gemaakte jam en noga te koop. Veel kloosters verkopen door nonnen geproduceerd lekkers. Dit gebeurt doorgaans via een draailuik. In kloosterkapellen zijn de zitplaatsen van de nonnen ook afgeschermd. Je hoort ze zingentijdens de mis, maar je ziet ze niet. In Convento de Santa Paula loop je midden in het museum ook nog eens tegen een houten rooster aan. Allemaal maatregelen om de afzondering van de nonnen te waarborgen. Toch heb ik door veelvuldige kloosterbezoek (en nieuwsgierig gluren) gezien dat de meeste nonnen een donkere huid hebben. Kennelijk worden ze in Afrika geronseld, omdat Spaanse vrouwen zich niet meer geroepen voelen.

Met deze reis leerde ik dat de Islam eeuwenlang een tolerante cultuur was, die grote kunstenaars, wetenschappers en filosofen voortbracht. Daar is de huidige Westerse cultuur en vooral Spanje schatplichtig aan. De Moorse architectuur domineert nog steeds in Andalusië. Nergens anders zijn de moslim- en christelijke kunst en cultuur zo naadloos samengevoegd. Zo werd de participerende observatie van de *Semana Santa* niet alleen een verkenning van Katholieke tradities. Maar ook een bezinning op de Islam. Hoop snel terug te keren om nog meer over de bijzondere geschiedenis van de Moren in Zuid-Spanje te leren. En om van hun esthetiek te genieten.

BOEKENTIPS

- *Cordoba, een samenleving van moslims, christenen en joden in Moors Spanje* (P. van Heijnsbergen)
- *In het spoor van de Moor, een reis door het Spanje van de Islam* (Hanny Alders)
- *Al Andalus 711-1494 Acht eeuwen godsdienststrijd in Spanje* (Luk Corluy)
- *Keizer Karel V in Andalusië: wittebroodsweken* (Vilar Sánchez, Juan Antonio)
- *De tribune van de armen: over leven en vrijheid in Andalusië* (Mariët Meester)
- *Sevillana* (Mariët Meester) roman waarin de *Semana Santa* een rol speelt
- *Koningin op blote voeten* (Ildefonso Falcones) roman afspelend in het Sevilla van de 18^e eeuw

meer boekentips in Andalusië 3